

અધ્યયન નિષ્પત્તિ : SS 6.23 સ્થાનિક સ્તરે સરકારની ભૂમિકાનું વર્ણન કરે છે.

SS 6.25 ગ્રામ્ય અને શહેરી સ્થાનિક સરકારની કામગીરીનું વિશ્લેષણ કરે છે. જેમ કે આરોગ્ય અને શિક્ષણ

શૈક્ષણિક મુદ્દા : → પંચાયતી રાજ

→ કલેક્ટર

→ ગ્રામીણ પ્રશાસન, ગ્રામ પંચાયત, તાલુકા પંચાયત

→ મામલતદાર

→ શહેરી પ્રશાસન, નગરપાલિકા, મહાનગરપાલિકા

→ લોકઅદાલત

પ્રશ્ન - 1 નીચે આપેલા દરેક પ્રશ્નના ઉત્તર માટે આપેલા વિકલ્પોમાંથી સાચો વિકલ્પ શોધી ☐ માં લખો.

1. નીચેનામાંથી કઈ સંસ્થા ગ્રામીણ સ્થાનિક સ્વરાજ્યની સંસ્થા નથી ?

(A) ગ્રામ પંચાયત

(B) તાલુકા પંચાયત

✓ (C) નગરપાલિકા

(D) જિલ્લા પંચાયત

C

2. સ્થાનિક સ્વરાજ્યની સંસ્થાઓમાં કેટલા ટકા મહિલા અનામત હોય છે ?

(A) 33%

(B) 20%

✓ (C) 50%

(D) 40%

C

3. પંચાયતીરાજમાં સૌથી મહત્વનું એકમ કયું છે ?

(A) નગરપાલિકા

✓ (B) ગ્રામપંચાયત

(C) તાલુકા પંચાયત

(D) જિલ્લા પંચાયત

B

4. ગ્રામપંચાયતે વર્ષમાં ઓછામાં ઓછા કેટલીવાર ગ્રામસભાનું આયોજન કરવું ફરજિયાત છે ?

(A) એક વાર

✓ (B) બે વાર

(C) ત્રણ વાર

(D) ચાર વાર

B

5. તાલુકા વિકાસ અધિકારીની નિમણૂક કોણ કરે છે ?

(A) તાલુકા પંચાયત

(B) જિલ્લા પંચાયત

✓ (C) રાજ્ય સરકાર

(D) કેન્દ્ર સરકાર

C

6. નીચેનામાંથી કઈ સમિતિ જિલ્લા પંચાયતની સમિતિ નથી ?

(A) સામાજિક ન્યાય સમિતિ

(B) કારોબારી સમિતિ

(C) બાંધકામ સમિતિ

✓ (D) સંચાલન સમિતિ

D

7. ગુજરાતમાં કુલ કેટલી મહાનગરપાલિકાઓ આવેલ છે ?

(A) 6

(B) 7

✓ (C) 8

(D) 9

C

8. નીચેનામાંથી સ્થાનિક સ્વરાજ્યના કયા હોદ્દાની મુદત અઢી વર્ષની હોય છે ?
 (A) સરપંચ (B) ઉપસરપંચ
 ✓ (C) મેયર (D) જિલ્લા પંચાયતના ઉપપ્રમુખ
9. નગરપાલિકાના દરેક વોર્ડમાં કુલ કેટલા સભ્યો હોય છે ?
 (A) 2 (B) 3
 ✓ (C) 4 (D) 5
10. ગ્રામ પંચાયતમાં અનામત બેઠકોની ફાળવણી કોણ કરે છે ?
 (A) તાલુકા વિકાસ અધિકારી (B) જિલ્લા વિકાસ અધિકારી
 (C) મામલતદાર ✓ (D) જિલ્લા પંચાયતના પ્રમુખ

C

C

D

પ્રશ્ન - 2 (A) બંધ બેસતાં જોડકાં રચો.

વિભાગ - અ	ઉત્તર	વિભાગ - બ
1. તાલુકા વિકાસ અધિકારી	1. - F	(A) કોર્પોરેટર
2. જિલ્લા ચૂંટણી અધિકારી	2. - C	(B) ચીફ ઓફિસર
3. નગરપાલિકાના મુખ્ય અધિકારી	3. - B	(C) કલેક્ટર
4. મહાનગરપાલિકાના મુખ્ય અધિકારી	4. - D	(D) મ્યુનિસિપલ કમિશનર
5. મહાનગરપાલિકા સભ્ય	5. - A	(E) સમગ્ર રાજ્યમાં કાર્યભાર સંભાળે છે.
		(F) તાલુકા પંચાયતનું વાર્ષિક અંદાજપત્ર તૈયાર કરે છે.

(B) નીચેનાં વિધાનો સાચાં છે કે ખોટાં તે જણાવો.

1. તલાટીકમ મંત્રીની નિમણૂક સરપંચ કરે છે.
2. ગ્રામસભા એ ગામની ધારાસભા જેવી છે.
3. સામાજિક ન્યાય સમિતિ પાંચ સભ્યોની બનેલી હોય છે.
4. જિલ્લા આયોજન સમિતિના સચિવ કલેક્ટર હોય છે.

X

✓

✓

✓

પ્રશ્ન - 3 યોગ્ય શબ્દો વડે નીચેનાં વિધાનોની ખાલી જગ્યાઓ પૂરો.

1. આપણે પંચાયતીરાજનું ત્રણ સ્તરનું માળખું સ્વીકારેલ છે.
2. ગ્રામ પંચાયતના વડા સરપંચ હોય છે.
3. તાલુકા પંચાયતના વહીવટી વડાને તાલુકા વિકાસ અધિકારી કહે છે.
4. ગ્રામીણ સ્થાનિક સ્વરાજ્યનું ત્રીજું સ્તર જિલ્લા પંચાયત છે.
5. ગ્રામસભાના અધ્યક્ષ સરપંચ હોય છે.

પ્રશ્ન - 4 નીચેનાં પ્રશ્નોના ઉત્તર એક-બે વાક્યોમાં લખો.

1. ગ્રામીણ સ્થાનિક સ્વરાજ્યની સંસ્થાઓ કેટલી છે? કઈ કઈ? ગ્રામીણ સ્થાનિક સ્વરાજ્યની 3 સંસ્થાઓ છે. ① ગ્રામ પંચાયત ② તાલુકા પંચાયત ③ જિલ્લા પંચાયત
2. શહેર સ્થાનિક સ્વરાજ્યની સંસ્થાઓ કેટલી છે? કઈ કઈ? શહેર સ્થાનિક સ્વરાજ્યની બે સંસ્થાઓ છે. ① નગર પાલિકા ② મહાનગર પાલિકા
3. ગ્રામપંચાયતમાં ઓછામાં ઓછા ચૂંટાયેલા સભ્યો કેટલા હોય છે? ગ્રામ પંચાયતમાં ચમોદમાં ચમોદના ચૂંટાયેલા સભ્યો 8 હોય છે.
4. ગ્રામપંચાયતના કાર્યાલયને બીજા કયા નામે ઓળખવામાં આવે છે? ગ્રામપંચાયતના કાર્યાલયને ગ્રામસચિવાલય પણ કહે છે.
5. ગ્રામસભામાં ગ્રામજનો ઉપરાંત બીજા કોણ કોણ હાજરી આપે છે? ગ્રામસભામાં ગ્રામજનો ઉપરાંત સરપંચ, તાલુકા અને જિલ્લા કક્ષાના અધિકારીઓ હાજર રહે છે.
6. તાલુકા પંચાયતનું વાર્ષિક અંદાજપત્ર કોણ તૈયાર કરે છે? તાલુકા પંચાયતનું વાર્ષિક અંદાજપત્ર તાલુકા વિકાસ અધિકારી તૈયાર કરે છે.
7. પંચાયતીરાજમાં ત્રણેય સ્તરોએ કઈ સમિતિની રચના કરવી ફરજિયાત છે? પંચાયતીરાજમાં ત્રણેય સ્તરોએ સામાજિક ન્યાય સમિતિની રચના કરવી ફરજિયાત છે.
8. કેટલા લાખથી વધુ વસ્તી ધરાવતા નગરોમાં મહાનગરપાલિકાની રચના કરવામાં આવે છે? પાંચ લાખ કે તેથી વધુ વસ્તી ધરાવતા નગરોમાં મહાનગરપાલિકાની રચના કરવામાં આવે છે.

9. મહાનગરપાલિકાની કઈ સમિતિ સૌથી વધુ મહત્વની છે? મહાનગરપાલિકાની
કારોબારી સમિતિ સૌથી વધુ મહત્વની છે.
10. કયા અધિકારી જિલ્લા ન્યાયાધીશની ભૂમિકા પણ ભજવે છે? ડાયેક્ટર જિલ્લા ન્યાયાધીશ
ની ભૂમિકા પણ ભજવે છે.

પ્રશ્ન - 5 નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર બે-ત્રણ વાક્યોમાં લખો.

1. સ્થાનિક સ્વરાજ્ય એટલે શું? ગ્રામ્ય કક્ષાએ રાજને શહેરી કક્ષાએ
સ્થાનિક લોકોએ મતદાન કરીને ચૂંટેલા
પ્રતિનિધિઓ દ્વારા ચાલતા વહીવટને 'સ્થાનિક
સ્વરાજ્ય' કહે છે.
2. ગ્રામપંચાયતોના કાર્યો જણાવો. (1) ગામના દરેક દારને નંબર રખાયલા.
(2) દારવચરાશ રામને ચાલાના પાણીની વ્યવસ્થા કરવી.
(3) ગામમાં મહેર રસ્તાઓ બનાવવા (4) ગામના રસ્તાઓ
ની સફાઈ તેમજ ગંદા પાણીના નિકાલની વ્યવસ્થા કરવી.
3. તાલુકા વિકાસ અધિકારીના કાર્યો જણાવો. (1) તે ગ્રામ પંચાયત નો વહીવટ કરે છે.
(2) તે કરવેરાની વસૂલાત કરે છે. (3) તે ગ્રામપંચાયતના
રમકેપાલ, પત્રકો રામને રમંદાજયત્ર તૈયાર કરે છે.
(4) તે ગ્રામપંચાયતના ચૂંચનોનો રમમલ કરે છે.
4. જિલ્લા પંચાયતમાં કઈ કઈ સમિતિઓ હોય છે? કારોબારી સમિતિ, શિક્ષણ સમિતિ
સામાજિક ન્યાયસમિતિ, બાંદકામ સમિતિ,
રમારોગ્ય સમિતિ વગેરે સમિતિઓની રચના
જિલ્લા પંચાયતમાં કરવામાં રમાવે છે.

5. મામલતદારના કાર્યો જણાવો. સ્થાનિક સ્વારાજ્યની ચૂંટણીઓ માટે સત્તાધીન થાદી તૈયાર કરાવવી, ચૂંટણીઓ ચોક્કસ, વિવિધ પુકારના દાખલા રમને પ્રમાણપત્રો ચમાવવા, મધ્યાહન ભોજન ટોચનાનું સંચાલન તથા નિયંત્રણનું કાર્ય, કુદરતી ચમાવતિઓ સમયે રાહત- બચાવના કામગીરી વગેરે કાર્યો કરે છે.

પ્રશ્ન - 6 દૂંકનોંધ લખો.

1. સામાજિક ન્યાય સમિતિ સમાજના નબળા વર્ગોને શિક્ષણ, સ્વાસ્થ્ય તેમજ સામાજિક રમને ચમાઈડ સગવડો મળે એવી ટોચનારમો બનાવવા રમને તેનો ચમમલ કરવા સામાજિક ન્યાયસમિતિની રચના કરવામાં ચમાવે છે. તાલુકા પંચાયત રમને જિલ્લા પંચાયત કક્ષાએ ચમા સમિતિ પાંચ સભ્યોની બનેલી હોય છે. પંચાયતીરાજના પ્રલેચ રતરોએ સામાજિક ન્યાયસમિતિની રચના કરમુચાત છે. ચમા સમિતિનું કાર્ય સમાજના નબળા વર્ગના લોકોને ન્યાય ચમાવવાનું છે.
2. લોકઅદાલતોનું મહત્વ સમાજના ગરીબ રમને ચમોછો ચમાવડ દારાવનાર વ્યક્તિઓ, સામાજિક રીતે પક્ષાત વર્ગના લોકો તેમજ કુદરતી ચમાવતિઓના ભોજ બનનાર લોકો કોઈ પણ કારવોચી ન્યાય મેળવવામાં વંચિત ન રહે તે માટે લોકઅદાલતોની સ્થાપના કરવામાં ચમાવે છે. લોકઅદાલતમાં સ્થળ પચર મડયા, લિનખચીળ, બંને પક્ષોને સંતોષકારક રમને સમાધાનકારી રીતે ન્યાય મળે છે. ગુજરાત રાજ્યના જિલ્લાઓમાં લોકઅદાલતોની કાચમી સ્થાપના ગુજરાત કાનૂનીસેવા સત્તામંડળ, ગુજરાત હાઈકોર્ટ, ચમમદાવાદ દારા કરવામાં ચમાવેલ છે.

પ્રશ્ન - 7 માગ્યા મુજબ ઉત્તર લખો.

- તમારી સ્થાનિક સ્વરાજ્યની સંસ્થાની મુલાકાત લઈ તેના કાર્યોની નોંધ તૈયાર કરો. હું ગામમાં રહું છું.
ગામમાં સ્થાનિક સ્વરાજ્યની સંસ્થા તરીકે ગ્રામ પંચાયત
કાર્ય કરે છે. જેના કાર્યો મિત્રો મુજબ છે. (1) ગ્રામવિકાસનું
પ્રમાણોજન કરવું. (2) જન્મ-મરણનું રજિસ્ટર રાખવું (3) જમીન-
દફતરની સંભાળની કરવી. (4) ગામમાં દોવાલની ની વ્યવસ્થા
કરવી (5) મહેર મિલકતોની સંભાળની કરવી વગેરે...
- તમારી સ્થાનિક સ્વરાજ્યની સંસ્થાના ચૂંટાયેલા સભ્યોની યાદી તૈયાર કરો.
લોક નં 1 માં રિતેષભાઈ દુમર
લોક નં 2 માં મહેશભાઈ સવાળી
લોક નં 3 માં નરેશભાઈ પટેલ
લોક નં 4 માં ગોપાલભાઈ દરજીયા
લોક નં 5 માં દર્શભાઈ જરદોશ.

SCE મૂલ્યાંકન

ક્રમ	અધ્યયન નિષ્પત્તિ	SCE મૂલ્યાંકન			ગુણ
		x	?	✓	
SS 6.23	સ્થાનિક સ્તરે સરકારની ભૂમિકાનું વર્ણન કરે છે.				
SS 6.25	ગ્રામ્ય અને શહેરી સ્થાનિક સરકારની કામગીરીનું વિશ્લેષણ કરે છે. જેમ કે આરોગ્ય અને શિક્ષણ				

વાલીની સહી :

શિક્ષકની સહી :

તારીખ :